

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava 2012. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope www.coe.int/humanrightstrustfund. Tekst prevoda ne obavezuje Sud. Za sve dodatne informacije pročitajte ceo tekst obaveštenja o autorskom pravu na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe www.coe.int/humanrightstrustfund. It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

PRVO ODELJENJE

PREDMET ALEKSEJEV protiv RUSIJE
(CASE OF ALEKSEYEV v. RUSSIA)

(Predstavke br. 4916/07, 25924/08 i 14599/09)

PRESUDA

STRAZBUR

21. oktobar 2010.

PRAVOSNAŽNA

11/04/2011.

Ova presuda je postala pravosnažna u skladu sa članom 44, stav 2 Konvencije ali može biti predmet redakcijskih izmena.

U predmetu Aleksejev protiv Rusije

Evropski sud za ljudska prava (Prvo odeljenje), zasedajući u Veću u sastavu:

Kristos Rozakis (*Christos Rozakis*), *predsednik*,

Nina Vajić,

Anatolij Kovler (*Anatoly Kovler*),

Elizabet Štajner (*Elisabeth Steiner*),

Hanlar Hađijev (*Khanlar Hajiyevev*),

Din Špilmen (*Dean Spielmann*),

Sver Erik Jebens (*Sverre Erik Jebens*), *sudije*,

i Andre Vampah (*André Wampach*), *zamenik sekretara odeljenja*,

Nakon većanja zatvorenog za javnost 30. septembra 2010. godine,

Izriče sledeću presudu usvojenu tog datuma:

POSTUPAK

1. Ovaj predmet je formiran na osnovu tri predstavke (br. 4916/07, 25924/08 i 14599/09) koje je 29. januara 2007, 14. februara 2008. i 10. marta 2009. protiv Ruske Federacije Sudu podneo ruski državljani Nikolaj Aleksandrovič Aleksejev (u daljem tekstu: podnosilac predstavke) shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija).

2. Podnosioca predstavke je zastupao D.G. Bartenjev, advokat iz Sankt Peterburga. Rusku državu (u daljem tekstu: Država) je predstavljao G. Matjuškin, zastupnik Ruske Federacije pred Evropskim sudom za ljudska prava.

3. Podnosilac predstavke je tvrdio da je prekršeno njegovo pravo na mirno okupljanje jer su zabranjivani javni skupovi koje je organizovao 2006, 2007 i 2008. godine. Takođe se žalio da nije imao na raspolaganju delotvoran lek za navodnu povredu prava na slobodu okupljanja i da su se moskovske vlasti diskriminatorno odnosile prema njegovim prijavama skupova.

4. Sud je 17. septembra 2009. odlučio da Državu obavesti o predstavkama. Takođe je odlučio da spoji predstavke i da istovremeno razmatra njihovu prihvatljivost i meritum.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Podnosilac predstavke je rođen 1977. i živi u Moskvi. On je aktivista koji se bori za gej prava.

A. Marš ponosa i protesti 27. maja 2006. godine

6. Podnosilac predstavke je 2006. zajedno sa drugim licima organizovao marš kako bi privukao pažnju javnosti na diskriminaciju gej i lezbejske manjine u Rusiji, promovisao poštovanje ljudskih prava i sloboda i pozvao ruske vlasti i širu javnost na toleranciju prema ovoj manjini. Marš je te godine nazvan „Maršom ponosa“ a narednih godina „Paradom ponosa“, po uzoru na slična okupljanja koja homoseksualne zajednice organizuju u velikim gradovima širom sveta. Marš je bio zakazan za 27. maj 2006, kako bi istovremeno obeležio godišnjicu ukidanja krivične odgovornosti za homoseksualna dela u Rusiji.

7. Novinska agencija Interfaks je 16. februara 2006. objavila saopštenje g. Coja, sekretara za štampu gradonačelnika Moskve, u kojem je rečeno da „moskovske vlasti čak ni ne razmatraju davanje dozvole za održavanje gej parade“. Interfaks je zatim citirala g. Coja, koji je izjavio: „Gradonačelnik Moskve, g. Luškov, je odrešito izjavio: vlasti prestonice neće dozvoliti održavanje gej parade u bilo kom obliku, bilo otvorene ili prikrivene [u obliku demonstracija za ljudska prava] a svaki pokušaj održavanja neodobrenog skupa biće odlučno suzbijen.“

8. Agencija Interfaks je 22. februara 2006. citirala gradonačelnika Moskve koji je drugim povodom izjavio da bi zabranio održavanje gej parade u Moskvi kada bi dobio prijavu jer ne želi da „uznemirava društvo, koje je nastrojeno protiv takvih pojava u životu“ i dodao da on lično smatra da je homoseksualizam „neprirodan“, premda „pokušava da se prema svemu što se dešava u ljudskom društvu odnosi sa tolerancijom“.

9. Prva zamenica gradonačelnika Moskve je 17. marta 2006. poslala dopis gradonačelniku o predstojećoj kampanji za održavanje gej parade u Moskvi u maju te godine. Smatrala je da bi dozvoljavanje ovog skupa bilo suprotno zdravlju i moralu, kao i volji brojnih lica i organizacija koji su u peticijama protestovali protiv ideje o promovisanju homoseksualizma. Ukazala je na to da Savezni zakon o okupljanju, mitinzima, demonstracijama, marševima i protestima (u dalje tekstu: Zakon o okupljanju) ne omogućuje zabranu skupa i izjavila da bi vlasti mogle da predlože promenu mesta ili vremena njegovog održavanja ili da ga prekinu ako postoji realna opasnost da njime bude ugrožena javna bezbednost.. Zamolila je gradonačelnika da odobri izradu delotvornog akcionog plana

radi sprečavanja svakog delovanja – javnog ili bilo kog drugog – usmerenog na promovisanje ili održavanje gej parade ili manifestacije.

10. Gradonačelnik Moskve je 24. marta 2006. naložio svojoj prvoj zamenici, petorici službenika iz svog kabineta i svim moskovskim prefektima „da preduzmu delotvorne mere radi sprečavanja i nedozvoljavanja svih javnih ili masovnih pro-gej akcija u glavnom gradu“. Pozvao ih je da predlože aktivnosti zasnovane na zakonodavnom i normativnom okviru i zahtevao da pokrenu „aktivnu kampanju u sredstvima javnog informisanja i šalju propagandne poruke i iskoriste peticije koje su podneli pojedinci i verske organizacije“.

11. Organizatori su 15. maja 2006. gradonačelniku Moskve podneli prijavu sa datumom, vremenom i maršrutom planiranog marša. Trebalo je da se održi između 15 i 17 časova 27. maja 2006. a organizatori su procenjivali da će se oko 2.000 učesnika prošetati od moskovske Pošte niz ulicu Mjasnjickaja do Trga Lubjanka. Organizatori su se obavezali da će sarađivati sa organima javnog reda i mira kako bi obezbedili sigurnost i poštovanje javnog reda i mira od strane učesnika i poštovanje propisa o ograničavanju nivoa buke prilikom upotrebe zvučnika i razglasne opreme.

12. Odeljenje za vezu sa organima javnog reda i mira Vlade Moskve je 18. maja 2006. obavestilo podnosioca predstavke o rešenju gradonačelnika da ne odobri održavanje marša u interesu očuvanja javnog reda i mira, sprečavanja nereda i zaštite zdravlja, morala i prava i sloboda drugih ljudi. Ono je, konkretno, navelo da su predstavnici brojnih zakonodavnih i izvršnih državnih organa, verskih organizacija, kozačkih starešina i ostalih lica podneli peticije protiv održavanja marša, zbog čega je postojala verovatnoća da će marš izazvati negativne reakcije i proteste protiv učesnika, koji bi mogli da prerastu u građanske nemire i masovne nered.

13. Organizatori su po prijemu gore navedenog odgovora, podneli prijavu za održavanje drugog skupa istog dana i u isto vreme kad je trebalo da se održi zabranjeni marš. Obavestili su prefekta o svojoj nameri da organizuju protest u parku na Trgu Lubjanka.

14. Podnosilac predstavke je 19. maja 2006. godine pred sudom osporavao rešenje gradonačelnika od 18. maja 2006. da ne odobri održavanje marša.

15. Zamenik prefekta moskovskog Centralnog upravnog okruga je odbio da dozvoli održavanje protesta po istom osnovu po kojem je zabranjeno održavanje marša.

16. Agencija Interfaks je 26. maja 2006. citirala gradonačelnika Moskve koji je u intervjuu radio stanici Ruski radio rekao da neće biti dozvoljeno održavanje nikakve gej parade u Moskvi pod bilo kojim uslovima „dok god je on gradonačelnik tog grada“. Izjavio je da su sve tri „velike“ vere – „Crkva, Džamija i Sinagoga“ – protiv parade i da je ona apsolutno neprihvatljiva u Moskvi i u Rusiji, za razliku „od nekih zapadnih zemalja koje su u tom pogledu naprednije“. Zatim je izjavio: „Tako moral

funkcioniše. Ako neko odstupa od normalnih načela [u skladu sa kojima] je organizovan seksualni i polni život, to ne treba da prikazuje u javnosti i ne treba pozivati nikoga ko je možda nestabilan“. Izjavio je da 99,9% stanovništva Moskve podržava zabranu.

17. Tverski okružni sud u Moskvi je istog dana odbacio žalbu podnosioca predstavke. Pozvao se na odredbe Zakona o okupljanju u pogledu vlasti odgovornih za obezbeđenje sigurnosti skupova (članove 12 i 14), koje su ovlašćene da predlože promenu vremena ili mesta ili i vremena i mesta održavanja prijavljenog skupa iz bezbednosnih razloga (član 12). Takođe je primetio da se javni skup može održavati na svakom odgovarajućem mestu izuzev ako postoji opasnost da će to prouzrokovati rušenje zgrada ili objekata ili dovesti u opasnost sigurnost učesnika (član 8). Zatim je ukazao na pravo organizatora da održe skup na mestu i u vreme koji su naznačeni u prijavi vlastima ili na mestu i u vreme koji su dogovoreni sa vlastima ako su one predložile izmenu i naveo da se održavanje skupa zabranjuje ako prijava nije podneta blagovremeno ili ako se organizatori nisu složili sa promenom mesta ili vremena koju su predložile vlasti (član 5). Sud je na kraju primetio da je organizatorima, licima koja obavljaju službenu dužnost i drugim licima zabranjeno da se mešaju u izražavanje mišljenja učesnika u javnom skupu osim ako ovi krše javni red i mir ili se ne pridržavaju propisa o održavanju skupa (član 18). Na osnovu ovih odredbi je zaključio da vlasti mogu da zabrane javni skup iz bezbednosnih razloga i da je na organizatorima da vlastima podnesu na razmatranje prijavu u kojoj predlažu promenu mesta ili vremena. Smatrao je da je zabrana održavanja skupa u ovom slučaju legitimna i da pravo podnosioca predstavke na održavanje skupova i drugih vrsta javnog okupljanja nije povređeno.

18. Podnosilac predstavke je podneo žalbu na odluku suda i pozvao se na član 12 Zakona o okupljanju, u kojem je propisana obaveza vlasti, a ne organizatora, da podnesu obrazloženi predlog o promeni mesta ili vremena skupa koji su naznačeni u prijavi. Takođe je osporio zaključak da je zabrana opravdana iz bezbednosnih razloga i tvrdio da bi interesi bezbednosti bili zadovoljeni pružanjem zaštite učesnicima skupa.

19. Podnosilac predstavke i još nekoliko osoba su 27. maja 2006. učestvovali na konferenciji kojom je obeležen Međunarodni dan protiv homofobije, na kojoj su obznanili svoju nameru da se okupe u Aleksandrovskom vrtu i polože cveće na memorijalnom ratnom spomeniku, Grobu neznanog junaka, kako bi, po njihovim rečima, odali poštu žrtvama fašizma, uključujući gej i lezbejske žrtve, kao i da održe petnaestominutni protest protiv zabrane marša i protesta ispred kabineta moskovskog gradonačelnika.

20. Podnosilac predstavke i petnaestak drugih ljudi su kasnije tog dana došli do Aleksandrovskog vrta čije su kapije bile zatvorene, dok je policija patrolirala pred ulazom. Prema tvrdnjama podnosioca predstavke, bilo je

oko 150 policajaca iz specijalnog odreda za posebne namene (OMON) i oko stotinu ljudi koji su protestovali protiv akcije polaganja cveća koju su planirali podnosilac predstavke i njegove pristalice.

21. Podnosilac predstavke je uhapšen i priveden u policijsku stanicu gde je optužen za prekršaj zbog kršenja uslova održavanja demonstracije.

22. Ostali učesnici u akciji polaganja cveća su u međuvremenu nastavili da se kreću ka kabinetu moskovskog gradonačelnika; sledili su ih i napadali demonstranti. Navodno je nekoliko lica pretrpelo lakše povrede. Prema navodima podnosioca predstavke, OMON je uhapsio oko sto ljudi koji su napadali učesnike skupa.

23. Podnosilac predstavke je priložio dva izveštaja nevladinih organizacija o događajima 27. maja 2006. Jedan je sačinilo Međunarodno udruženje lezbejki i gejeva (*International Lesbian and Gay Association*) a drugi organizacija *Human Rights Watch*. Ovi izveštaji su potvrdili verziju događaja koju je izneo podnosilac predstavke.

24. Agencija Interfaks je 31. maja 2006. citirala gradonačelnika Moskve koji je u jednom televizijskom intervjuu izjavio sledeće: „Ovi homoseksualci koji pokušavaju da polože cveće na Spomenik neznanom junaku ... to je provokacija. To je sknavljenje svetog mesta“ i ponovo osudio ovaj čin u ime najšire javnosti.

25. Podnosilac predstavke je 16. juna 2006. pred sudom osporavao rešenje prefekta od 23. maja 2006. da ne dozvoli održavanje protesta. Taganski okružni sud u Moskvi je 22. avgusta odbacio žalbu na rešenje, zaključivši da je zabrana bila opravdana iz razloga bezbednosti. Podnosilac predstavke se žalio na odluku suda.

26. Moskovski gradski sud je 19. septembra 2006. razmatrao žalbu na presudu od 26. maja 2006. Potvrdio je prvostepenu presudu kao zakonitu i opravdanu u datim okolnostima.

27. Moskovski gradski sud je 28. novembra 2006. razmatrao žalbu na presudu od 22. avgusta 2006. i odbacio je u suštini po istim osnovama.

B. Marš ponosa i protesti 27. maja 2007. godine

28. Podnosilac predstavke je, zajedno sa drugim licima, 2007. odlučio da organizuje marš sličan onom koji je pokušao da organizuje 2006. godine.

29. Organizatori su 15. maja 2007. podneli prijavu gradonačelniku Moskve i u njoj naveli datum, vreme i maršrutu planiranog marša i njegovu svrhu, koji su bili identični onima naznačenim u prijavi marša prethodne godine, osim što su procenili da će u maršu učestvovati 5.100 ljudi.

30. Odeljenje za vezu sa organima javnog reda i mira moskovske Vlade je 16. maja 2007. obavestilo podnosioca predstavke da nije data dozvola za održavanje marša zbog mogućnosti da će on dovesti do remećenja javnog reda i mira i nasilja protiv učesnika, pri čemu je pomenulo događaje od

prethodne godine. Organizatori su upozoreni da će snositi odgovornost ako skup održe bez dozvole.

31. Nakon što su primili gore navedeni odgovor, organizatori su prijavili održavanje drugih skupova istog dana i u isto vreme kad i marš za koji nisu dobili dozvolu. Obavestili su prefekta moskovskog Centralnog upravnog suda o svojoj nameri da održe protest ispred kabineta moskovskog gradonačelnika na Tverskom trgu i još jedan protest u Novopuškinskom parku.

32. Organizatori su 23. maja 2007. obavješteni da je prefekt odbio da dozvoli održavanje protesta na oba mesta radi očuvanja javnog reda i mira, sprečavanja nereda i zaštite zdravlja, morala i prava i sloboda drugih ljudi. Upozoreni su da će snositi odgovornost za održavanje bilo kakvog nedozvoljenog protesta.

33. Podnosilac predstavke i nekoliko drugih lica su 26. maja 2007. saopštili na godišnjoj konferenciji pod nazivom „LGBT prava su ljudska prava“ da će se sledećeg dana okupiti ispred kabineta moskovskog gradonačelnika kako bi zajedno podneli peticiju protiv zabrane marša i protesta.

34. Policija je 27. maja 2007. zaustavila podnosioca predstavke i oko dvadeset drugih lica dok su pokušavali da dođu do kabineta gradonačelnika. Podnosilac predstavke i još dva muškarca su zadržani dvadeset i četiri časa u policijskoj stanici pod optužbom da su učinili prekršaj, i to nepoštovanje zakonitog naloga policije. Podnosilac predstavke je 9. juna 2007. proglašen krivim za ovaj prekršaj i morao je da plati novčanu kaznu od 1.000 rubalja. Ovo rešenje je 21. avgusta 2007. potvrdio Tverski okružni sud.

35. Podnosilac predstavke je 30. maja 2007. pred sudom osporavao rešenje moskovskog gradonačelnika o zabrani marša od 16. maja 2007. Konkretno, tvrdio je da po Zakonu o okupljanju, vlasti nemaju pravo da zabranjuju javne skupove, već samo mogu da predlože promenu vremena i mesta održavanja skupa, što u ovom slučaju nisu učinile. Takođe je tvrdio da u demokratskom društvu neslaganje vlasti sa ciljem nekog javnog skupa samo po sebi ne predstavlja dovoljan osnov za zabranu.

36. Podnosilac predstavke je 26. juna 2007. pred sudom osporavao rešenje prefekta od 23. maja 2007. o zabrani održavanja protesta.

37. Taganski okružni sud u Moskvi je 24. avgusta 2007. odbacio žalbu vezanu za zabranu održavanja protesta i zaključio da je zabrana bila opravdana iz razloga bezbednosti. Ovu presudu je 8. novembra 2007. potvrdio Moskovski gradski sud.

38. Tverski okružni sud je 4. septembra 2007. odbacio navode podnosioca predstavke i potvrdio osnov za zabranu marša i zakonitost postupanja vlasti. Ovu presudu je 6. decembra 2007. potvrdio Moskovski gradski sud.

C. Marševi ponosa u maju 2008. i protesti u maju i junu 2008.

39. Podnosilac predstavke i još nekoliko pojedinaca su 2008. odlučili da organizuju nekoliko marševa sličnih onima koje su pokušali da organizuju prethodne dve godine.

40. Organizatori su 18. aprila 2008. podneli prijavu gradonačelniku Moskve u kojoj su naveli datum, vreme i maršrutu deset marševa koje su planirali da održe u centru Moskve 1. i 2. maja 2008.

41. Odeljenje za vezu sa organima javnog reda i mira moskovske Vlade je 24. aprila 2008. obavestilo podnosioca predstavke da nije data dozvola za održavanje ijednog marša zbog mogućnosti da će dovesti do remećenja javnog reda i mira i nasilja protiv učesnika.

42. Nakon što su primili gore navedeni odgovor, organizatori su 22. aprila 2008. prijavili održavanje drugih petnaest marševa od 3. do 5. maja 2008.

43. Odeljenje za vezu sa organima javnog reda i mira moskovske Vlade je 28. aprila 2008. obavestilo podnosioca predstavke da je održavanje petnaest marševa zabranjeno po istom osnovu.

44. Podnosilac predstavke je podneo veći broj alternativnih predloga za održavanje marševa drugih dana u maju 2008. i na različitim lokacijama. Ovi predlozi su po istom osnovu odbijeni, po sledećem redu:

(i) prijave podnete 25. i 28. aprila 2008. godine (ukupno 30 marševa) odbijene 5. maja 2008;

(ii) prijava podneta 30. aprila 2008. godine (20 marševa), odbijena 7. maja 2008;

(iii) prijava podneta 5. maja 2008. godine (20 marševa), odbijena 8. maja 2008;

(iv) prijava podneta 8. maja 2008. godine (15 marševa), odbijena 13. maja 2008;

(v) prijava podneta 12. maja 2008. godine (15 marševa), odbijena 16. maja 2008;

(vi) prijava podneta 15. maja 2008. godine (15 marševa), odbijena 21. maja 2008;

(vii) prijava podneta 19. maja 2008. godine (15 marševa), odbijena 23. maja 2008.

45. Podnosilac predstavke je 16. maja 2008. predsedniku Rusije prijavio da namerava da održi marš u Aleksandrovskom vrtu 31. maja 2008. Nije dobio nikakav odgovor na prijavu.

46. Podnosilac predstavke je od 28. aprila 2008. do 17. juna 2008. pokrenuo nekoliko sudskih postupaka u kojima je osporavao odluke gradonačelnika Moskve da zabrani održavanje marševa. Tverski okružni sud je spojio ove tužbe i 17. septembra 2008. odbacio navode podnosioca predstavke, potvrdio osnov za zabranu marševa i zakonitost postupanja vlasti. Moskovski gradski sud je potvrdio ovu presudu 2. decembra 2008.

47. Podnosilac predstavke je u međuvremenu pokušao da organizuje protest kako bi pozvao na podnošenje krivične prijave protiv gradonačelnika Moskve zbog onemogućavanja održavanja javnih skupova. Protest, koji je trebalo da bude održan 17. maja 2008, zabranjen je 13. maja 2008. po istim osnovama navedenim u zabranama prethodnih skupova. Ovo rešenje je razmatrao i potvrdio Taganski okružni sud 22. jula 2008, a zatim i Moskovski gradski sud 14. oktobra 2008. u žalbenom postupku.

48. Podnosilac predstavke je u grupi od dvadeset lica 1. juna 2008. održao protest na ulici Baljšaja Njkitskaja koji je trajao desetak minuta.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

49. Članom 30 Ustava Ruske Federacije zajemčeno je da svako ima pravo na slobodu udruživanja. Članom 55, stav 3 je propisano da prava i slobode mogu biti ograničeni saveznim zakonima radi zaštite ustavnih načela, javnog morala, zdravlja i prava i zakonitih interesa drugih i za potrebe odbrane i bezbednosti države.

50. Relevantni delovi Saveznog zakona o okupljanju, mitinzima, demonstracijama, marševima i protestima (br. 54-FZ od 18. avgusta 2004. godine – u daljem tekstu: Zakon o okupljanju) predviđaju:

Član 5: Organizovanje javnog skupa

„...“

3. Organizator javnog skupa ima pravo da:

(i) održava mitinge, demonstracije, marševe i proteste na mestu i u vreme koji su naznačeni u prijavi javnog skupa ili u skladu sa izmenama dogovorenim sa organom izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organom lokalne samouprave; da održava skupove na mestu koje je u tu svrhu posebno određeno ili prilagođeno kako bi se obezbedila sigurnost građana tokom održavanja takvih skupova;

...

(v) prilikom održavanja skupova, mitinga, demonstracija i marševa koristi tehničke razglasne uređaje (audio, video i ostalu opremu) pri čemu će nivo zvuka ispunjavati standarde i norme utvrđene u Ruskoj Federaciji.

4. Organizator javnog skupa mora da:

(i) podnese prijavu o održavanju javnog skupa u skladu sa postupkom utvrđenim u članu 7 ovog Saveznog zakona organu izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organu lokalne samouprave;

(ii) najkasnije tri dana pre održavanja javnog skupa (osim u slučaju skupa ili protesta koje drži jedan učesnik) pisanim putem obavesti organ izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organ lokalne samouprave da li prihvata (ili ne prihvata) njegov

predlog da promeni mesto i/ili vreme održavanja javnog skupa navedeno u prijavi skupa;

(iii) obezbedi poštovanje uslova za održavanje javnog skupa navedenih u prijavi skupa ili drugih uslova koji su ugovoreni sporazumom sa organom izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organom lokalne samouprave;

(iv) zahteva od učesnika javnog skupa da poštuju javni red i mir i propise o održavanju javnog skupa. Lica koja ne poštuju zakonite zahteve organizatora javnog skupa mogu biti udaljena s mesta na kojem se održava javni skup;

(v) obezbedi u skladu sa svojim mogućnostima javni red i mir i bezbednost građana tokom održavanja javnog skupa, a u okolnostima predviđenim ovim Saveznim zakonom, ispunjava ovu obavezu zajedno sa ovlašćenim predstavnikom organa izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organa lokalne samouprave i ovlašćenim predstavnikom Ministarstva unutrašnjih poslova i poštuje sve njihove zakonite zahteve;

...

5. Organizator javnog skupa nema pravo da ga održi ako prijava održavanja javnog skupa nije podneta blagovremeno ili ako nije postignut dogovor sa izvršnim organom jedinice Ruske Federacije ili organom lokalne samouprave o njegovom obrazloženom predlogu o izmeni mesta i/ili vremena održavanja javnog skupa.“

Član 8: Mesto održavanja javnog skupa

„Javni skup može biti održan na svakoj odgovarajućem mestu izuzev ako postoji opasnost da će njegovo održavanje prouzrokovati rušenje zgrada ili objekata ili dovesti u opasnost sigurnost učesnika javnog skupa. Uslovi pod kojima se održavanje javnog skupa na pojedinim mestima može zabraniti ili ograničiti mogu biti utvrđeni saveznim zakonom.

...“

Član 12: Obaveze organa izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije i organa lokalne samouprave

„1. Po prijemu prijave javnog skupa, organ izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organ lokalne samouprave dužan je da:

...

- (ii) dostavi organizatoru javnog skupa u roku od tri dana od prijema prijave o održavanju javnog skupa (ili na dan prijema prijave ako je prijava o održavanju protesta od strane grupe lica podneta manje od pet dana pre planiranog datuma), obrazložen predlog za imenu mesta i/ili vremena javnog skupa, kao i sve predloge organizatoru skupa da uskladi ciljeve, oblik ili druge uslove za održavanje skupa naznačenih u prijavi sa zahtevima iz ovog Saveznog zakona;

- (iii) imenuje, u zavisnosti od oblika javnog skupa i broja učesnika, ovlašćenog predstavnika koji će pružati pomoć organizatorima skupa u održavanju skupa u skladu sa ovim Saveznim zakonom. Ovlašćeni predstavnik se zvanično imenuje pisanim nalogom koji mora biti blagovremeno prosleđen organizatoru javnog skupa;

...

- (iv) obezbedi u okviru svojih nadležnosti i zajedno sa organizatorom javnog skupa i ovlašćenim predstavnikom Ministarstva unutrašnjih poslova, javni red i mir i sigurnost građana tokom održavanja skupa kao i da im po potrebi pruži hitnu medicinsku pomoć;

...“

Član 14: Prava i obaveze ovlašćenog predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova

„ ...

3. Ovlašćeni predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova dužan je da:

- (ii) olakša održavanje javnog skupa;
- (ii) obezbedi, zajedno sa organizatorom javnog skupa i ovlašćenim predstavnikom organa izvršne vlasti jedinice Ruske Federacije ili organa lokalne samouprave, javni red i mir i sigurnost građana i poštovanje zakona tokom održavanja javnog skupa.“

Član 18: Obezbeđenje uslova za održavanje javnog skupa

„1. Organizator javnog skupa, službena lica i ostali pojedinci ne smeju da sprečavaju učesnike skupa da izražavaju svoje mišljenje na način kojim se ne narušava javni red i mir ili propisi o održavanju javnog skupa.

...“

III. RELEVANTNI DOKUMENTI SAVETA EVROPE

51. Slede izvodi iz Preporuke br. CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara Saveta Evrope Državama članicama za suzbijanje diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta:

„...“

III Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja

13. Države članice bi trebalo da preduzmu odgovarajuće mere da u skladu sa članom 10 Konvencije obezbede stvarno uživanje prava na slobodu izražavanja, bez diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, uključujući i poštovanje slobode primanja i saopštavanja informacija o temama koje se bave seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom.

14. Države članice bi trebalo da preduzmu odgovarajuće mere na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou kako bi obezbedile stvarno uživanje prava na slobodu mirnog okupljanja zajemčenog članom 11 Konvencije, bez diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

15. Države članice bi trebalo da obezbede da organi za sprovođenje zakona preduzimaju odgovarajuće mere za zaštitu učesnika u mirnim demonstracijama u korist ljudskih prava lezbejki, gejeva i biseksualnih i transrodnih osoba od svakog pokušaja nezakonitog ometanja ili sprečavanja delotvornog uživanja njihovog prava na slobodu izražavanja i mirno okupljanje.

16. Države članice bi trebalo da preduzimaju odgovarajuće mere da spreče ograničenja delotvornog uživanja prava na slobodu izražavanja i mirno okupljanje koja proističu iz zloupotrebe zakonskih i podzakonskih odredbi, na primer radi zaštite javnog zdravlja, javnog morala i javnog reda i mira...”

52. Komesar za ljudska prava Saveta Evrope je 6. juna 2006. izdao sledeće saopštenje za štampu:

“Komesar Hammarberg (*Hammarberg*) je u jučerašnjom saopštenju naglasio da prava na slobodu izražavanja i mirno okupljanje pripadaju svim ljudima i da su vlasti dužne da štite mirne demonstrante. Komesaru je žao što je novinska agencija RIA Novosti pogrešno prenela njegovo saopštenje (izveštaj RIA Novosti objavljen 5. juna 2006 u 13:33).“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 11 KONVENCIJE

53. Podnosilac predstavke se žalio da mu je povređeno pravo na mirno okupljanje. Tvrdio je da zabrane Marša ponosa i protesta od strane moskovskih vlasti u više navrata nisu bile propisane zakonom, nisu težile postizanju legitimnog cilja i nisu bile neophodne u demokratskom društvu. Pozvao se na član 11 Konvencije, po kojem:

„ 1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo da osniva sindikat i pristupi mu radi zaštite svojih interesa.

2. Za vršenje ovih prava ne smeju se postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovim se članom ne sprečava zakonito ograničavanje vršenja ovih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.“

54. Vlada je osporila ovaj argument. Tvrdila je da su vlasti postupale zakonito i u okviru svog polja slobodne procene kada su donosile rešenja o zabrani održavanja skupova o kojima je reč.

A. Prihvatljivost

55. Sud primećuje da ovaj deo predstavke nije očigledno neosnovan u smislu člana 35, stav 3(a) Konvencije. Sud takođe primećuje da ona nije neprihvatljiva ni po jednom drugom osnovu. Ona stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Meritum

1. Podnesci stranaka

(a) Država

56. Država je tvrdila da je zabrana skupova koje je podnosilac predstavke organizovao bila propisana zakonom, težila ostvarenju legitimnog cilja i bila neophodna u demokratskom društvu.

57. Prvo je istakla da član 55, stav 3 Ustava i član 8, stav 1 Zakona o okupljanju treba tumačiti tako da omogućuju ograničenja javnih skupova iz bezbednosnih razloga i radi zaštite javnog reda i mira. U ovom predmetu, skupovi koje je podnosilac predstavke želeo da održava su sa sobom nosili očiglednu opasnost od sukoba između učesnika i njihovih protivnika. Tvrdila je da je primila brojne javne peticije raznih političkih, verskih, vladinih i nevladinih organizacija koje su pozivale na zabranu, u kojima su neke od nje pretile nasiljem budu li skupovi održani. Stoga je bila zabrinuta za bezbednost učesnika i zbog teškoća da održava javni red i mir tokom tih skupova.

58. Država je zatim tvrdila da član 11, stav 2 treba tumačiti kao da vlastima pruža široko polje procene u okviru kojeg one mogu da se opredele za mere primerene za očuvanje javnog reda i mira. Pozvala se na predmete *Barankevič protiv Rusije* ([*Barankevich v. Russia*] predstavka br.10519/03, presuda od 26. jula 2007) i *Pokret Lekari za život protiv Austrije* ([*Plattform "Ärzte für das Leben" v. Austria*] presuda od 21. juna 1988, Serija A br. 139) u kojima su utvrđena načela postupanja kojima vlasti treba da se rukovode na javnim skupovima obeleženim velikom verovatnoćom izbijanja nasilja. Vlada je u ovom predmetu tvrdila da nije mogla da izbegne zabranu skupa pošto opasnost po bezbednost nije mogla biti odstranjena nijednom drugom merom. Takođe je tvrdila da će se Sud stavitu u položaj „četvrte instance“ bude li dao ocenu koja se razlikuje od ocene domaćih vlasti.

59. Pored toga, Država je tvrdila da je skup o kojem je reč morao da bude zabranjen radi zaštite morala. Istakla je da nijedno promovisanje homoseksualizma nije u skladu sa „verskim načelima većine stanovništva“ kao što su u svojim saopštenjima jasno ukazivale verske organizacije koje su pozivale na zabranu. Tvrdila je da bi vernici shvatili dozvoljavanje gej parade kao namernu uvredu njihovih verskih osećanja i „užasno ponižavanje njihovog ljudskog dostojanstva“.

60. Država se pozvala na Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji pojedincima jemče poštovanje i zaštitu njihovih verskih i moralnih uverenja i pravo da svoju decu odgajaju u skladu sa njima. Tvrdila je da bi dozvoljavanje gej parada predstavljalo povredu prava onih ljudi čija verska i moralna uverenja podrazumevaju negativan stav prema homoseksualizmu. Zatim je primetila da je Sud u presudi u predmetu *Institut Oto Preminger protiv Austrije* ([*Otto-Preminger-Institut v. Austria*] od 20. septembra 1994, st. 52 i 56, Serija A br. 295-A) prepoznao veliku ulogu koju vera igra u svakodnevnom životu ljudi, a koju treba uzimati u obzir kako bi se sprečilo pretvaranje verskih uverenja u predmet nerazumnih i uvredljivih optužbi. Na osnovu toga je zaključila da Država mora da uzima u obzir zahteve glavnih verskih udruženja i da „demokratska Država mora da štiti društvo od destruktivnog uticaja na njegove moralne osnove i štiti ljudsko dostojanstvo svih građana, uključujući i vernike“. U ovom predmetu, ideje koje zagovaraju organizatori skupova ne izazivaju ravnodušnost ostatka društva već zapravo zadiru u prava, zakonite interese i ljudsko dostojanstvo vernika.

61. Država je takođe tvrdila da među Državama članicama Saveta Evrope ne postoji konsenzus u pogledu stepena prihvatljivosti homoseksualizma u svakoj zemlji. Po njenom mišljenju, „neke zemlje dozvoljavaju takve odnose, dok su oni u drugim zemljama značajno ograničeni“. Tvrdila je da su upravo iz tog razloga nacionalne vlasti bolje upućene u to šta bi moglo da vređa vernike u njihovoj zajednici. Ovu tvrdnju je ilustrovala pozivanjem na presudu u predmetu *Dadžen protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ([*Dudgeon v. the United Kingdom*] od 22. oktobra 1981, st. 56-58, Serija A br. 45), u kojoj je Sud razmatrao raznovrsnost moralnih i kulturnih vrednosti u kontekstu krivične odgovornosti za homoseksualno ponašanje, koja je u to vreme postojala u Severnoj Irskoj, i istakla da se ne slaže sa zaključkom do kojeg je Sud došao u tom predmetu. Pored toga je opsežno citirala presudu u predmetu *Miler i ostali protiv Švajcarske* ([*Müller and Others v. Switzerland*] od 24. maja 1988, Serija A br. 133), u kojoj je Sud potvrdio mere vlasti kojima je ograničen opšti pristup izložbi slika koje su prikazivale „grube seksualne odnose, naročito između ljudi i životinja“. Sugerisala je da gej parade treba posmatrati iz iste perspektive, pri čemu treba uzimati u obzir interese nevoljnih posmatrača, naročito dece. Po njenom mišljenju, svaki oblik veličanja homoseksualnog

ponašanja treba da se održava na privatnim ili posebnim mestima sa ograničenim pristupom. Dodala je da u Moskvi postoji mnogo takvih klubova, barova i mesta za provod (i navela dvadeset i četiri primera takvih mesta) koja su dobro posećena i čiji rad vlasti ne ometaju.

62. Po mišljenju Države, javnost u Moskvi još nije spremna da prihvati održavanje gej parada u gradu, za razliku od zapadnih zemalja, gde se takve proslave redovno održavaju. Stoga su vlasti dužne da iskazuju osetljivost ka postojećem uznemirenju javnosti zbog svakog otvorenog ispoljavanja homoseksualizma. U tom cilju je citirala poznatog ruskog umetnika, koji u svojim scenskim nastupima preuveličava stereotipe o homoseksualcima a koji je izjavio da gej parade ne treba da se održavaju. Takođe se pozvala na izjavu koju je navodno dala organizacija pod nazivom „Savez pravoslavnih građana“ a koja je obećala da će organizovati masovni protest „budu li homoseksualci pokušali da održe marš u Moskvi“. Slično tome, citirala je Pravoslavnu crkvu koja se usprotivila gej paradi kao propagandi kojom se promoviše greh, kao što je učinio i vrhovni muftija Rusije, koji je zapretio masovnim protestima Muslimana Rusije „kao i svih normalnih ljudi“ bude li parada održana. Takođe je citirala, mada je ovu izjavu okarakterisala kao ekstremnu, poglavara Duhovne uprave Muslimana Njižnjeg Novgoroda, koji je izjavio da „homoseksualci moraju da budu kamenovani do smrti ako je to neophodno“.

63. Država je na kraju tvrdila da je zabranu gej parada u Moskvi podržao Komesar za ljudska prava Saveta Evrope. Pozvala se na njegovo saopštenje objavljeno u medijima, premda nije pomenula da je Komesar porekao da je dao takvo saopštenje (vidi stav 52 gore).

(b) Podnosilac predstavke

64. Podnosilac predstavke je osporio svaki navod u podnescima Države. Prvo se nije složio sa tim da je zabrana javnih skupova koje je želeo da održi bila uvedena u skladu sa zakonom. Istakao je da ni Zakon o okupljanju niti ijedan drugi zakonski akt ne predviđaju zabranu javnog skupa. Ograničenja propisana članom 8, stav 1 ovog Zakona koji uređuje održavanje skupova na mestima koja su neprimerena iz bezbednosnih razloga, nalažu vlastima da predlože neko drugo mesto, kao što je navedeno u članu 12 Zakona, a ne da zabrane skup. U svakom slučaju, čak i kada bi Sud prihvatio da navodna nemogućnost da se spreče neredi na svakom mestu može predstavljati opravdanje za zabranu u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, podnosilac predstavke smatra da zabrana nije u skladu sa dva druga zahteva člana 8, stav 2 Konvencije, jer nije težila postizanju legitimnog cilja i nije bila neophodna u demokratskom društvu.

65. Podnosilac predstavke je smatrao da nije primenjiv nijedan od tri legitimna cilja na koja se Država pozvala, konkretno, zaštita javne bezbednosti i sprečavanje nereda, zaštita morala i zaštita prava i sloboda drugih. Tvrdio je da pozivanje na zaštitu morala nije opravdano jer

definicija „morala“ Države obuhvata samo stavove koji preovlađuju u javnom mnjenju a ne podrazumevaju pojmove raznolikosti i pluralizma. Štaviše, skupovi o kojima je reč po samoj svojoj prirodi ne bi mogli da utiču na moral jer su podrazumevali demonstraciju podrške ljudskim pravima i građanskim slobodama za zaštitu i ravnopravnost seksualnih manjina. Organizatori u svojim prijavama i javnim izjavama nikada nisu izrazili nameru da prikazuju golotinju, da se ponašaju na seksualno eksplicitan ili provokativan način ili pokazuju takav materijal. Država nije dokazala da bi predloženi skupovi mogli da pričine bilo kakvu štetu društvu ili trećim licima. Naprotiv, podnosilac predstavke je tvrdio, skupovi bi bili od koristi ruskom društvu jer bi se zalagali za ideje tolerancije i poštovanja prava lezbejske i gej populacije.

66. On je zatim osporio ciljeve zaštite javne sigurnosti i sprečavanja nereda zato što je bilo planirano da marševi i protesti sami po sebi budu događaji koji protiču isključivo u miru i redu. U pogledu mogućih nereda koje bi izazvali protivnici demonstracija, Država ni u jednoj fazi nije procenjivala razmere mogućih sukoba sa protivnicima skupova te je njen argument da ne bi mogla da obezbedi dovoljnu zaštitu gej paradama nepotkrepljen. Podnosilac predstavke je tokom tri godine o kojima je reč podneo brojne prijave u kojima je predlagao različite oblike u kojima bi se skupovi održavali i mesta na kojima bi se odvijali, a vlasti nikada nisu iznele razloge zbog kojih nije moguće obezbediti sigurnost ni na jednom od njih.

67. Podnosilac predstavke je na kraju tvrdio da zabrana skupova tokom perioda o kojem je reč nije bila neophodna u demokratskom društvu. Pozvao se na razvijenu praksu Suda i izjavio da se sama mogućnost zbunjivanja, pa čak i šokiranja dela društva ne može smatrati dovoljnim osnovom za primenu tako drastične mere kao što je apsolutna zabrana skupova u pitanju (pozvao se na presudu u predmetu *Bončkovski i ostali protiv Poljske* ([*Bączkowski and Others v. Poland*] br. 1543/06, st. 64, ECHR 2007-VI). Tvrdio je da je mera koja je stalno iznova primenjivana u ovom slučaju u velikoj meri nesrazmerna sa ciljevima kojima vlasti navodno teže i da nije kompatibilna sa pojmom demokratskog društva koje je „pluralističko, tolerantno i slobodoumno“ (*ibid*, st. 63). Tvrdio je da vlasti čak nisu ni pokušale da ispune svoju obavezu iz člana 11 i preduzmu razumne i odgovarajuće mere kako bi omogućile mirno održavanje zakonitih demonstracija. Zabranile su skupove na kojima je, po njihovom mišljenju, postojala verovatnoća da će njihovi učesnici biti napadnuti, umesto da su ih štitile. Štaviše, odobrile su neslaganje koje su izrazili protivnici skupova, tvrdeći da su skupovi nemoralni, čime su manjinu lišili zakonskog prava da održi mirne demonstracije, prava koje je suštinsko u društvu koje teži ka tome da bude demokratsko.

2. Ocena Suda

68. Sud zapaža da su moskovske vlasti zabranile Marš ponosa i proteste 2006, 2007. i 2008. godine i zabrane realizovale rasturanjem skupova održanih bez dozvole i proglašavanjem podnosioca predstavke i drugih učesnika koji su prekršili zabranu krivim za prekršaj. Stoga nema sumnje da je došlo do mešanja u slobodu mirnog okupljanja podnosioca predstavke zajemčenu članom 11, stav 1 Konvencije. Zapravo, nijedna strana ne spori da je u ovom predmetu došlo do mešanja.

69. Sud zatim primećuje da su strane imale oprečna mišljenja o tome da li su postupci moskovskih vlasti propisani zakonom. Takođe se nisu složile po pitanju da li je mešanje služilo legitimnom cilju. Sud, međutim, ne mora nužno da se upušta u ocenjivanje ovih pitanja jer, bez obzira na cilj i zakonitost zabrane po domaćem zakonu, ova zabrana ne ispunjava zahtev neophodnosti u demokratskom društvu iz dole navedenih razloga. Stavovi 78-79 u nastavku teksta bave se ovim pitanjima u meri u kojoj su relevantna za ocenu srazmernosti mešanja (vidi presudu u predmetu *Hrišćansko-demokratska narodna stranka protiv Moldavije* [*Christian Democratic People's Party v. Moldova*] br. 28793/02, stav 53, ECHR 2006-II).

70. Sud zapaža da je u svojoj gore navedenoj presudi *Bončkovski i ostali* utvrdio relevantna načela u pogledu srazmernosti mešanja:

„61. Kao što je mnogo puta ukazano u presudama Suda, ne samo da demokratija predstavlja temeljnu odliku evropskog javnog poretka, već je i Konvencija osmišljena kako bi unapređivala i očuvala ideale i vrednosti demokratskog društva. Sud je istakao da demokratija predstavlja jedini politički model koji Konvencija predviđa i jedini model koji odgovara na njene zahteve. U smislu formulacije člana 11, stav 2, kao i članova 8, 9 i 10 Konvencije, jedina neophodnost kojom se može opravdati mešanje u bilo koje pravo zajemčeno tim članovima je ona za koju se može tvrditi da proističe iz ‘demokratskog društva’ (vidi presude u predmetu *Refah Partisi (Stranka blagostanja) i ostali protiv Turske* [*Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey*] [GC], br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, st. 86-89, ECHR 2003-II, i u gore navedenom predmetu *Hrišćanska demokratska narodna stranka*).

62. Premda se Sud u kontekstu člana 11 često pozivao na suštinsku ulogu koju političke stranke igraju u obezbeđivanju pluralizma i demokratije, udruženja formirana u druge svrhe takođe su značajna za valjano funkcionisanje demokratije. Pluralizam se takođe gradi na stvarnom priznavanju i poštovanju raznolikosti i dinamike kulturnih tradicija, etničkih i kulturnih identiteta, verskih uverenja i umetničkih, književnih i društveno-ekonomskih ideja i koncepata. Harmonična interakcija ljudi i grupa različitih identiteta je od suštinskog značaja za ostvarenje društvene kohezije. Prirodno je da se, kada građansko društvo funkcioniše na zdrav način, učešće građana u demokratskom procesu u velikoj meri ostvaruje putem učešća u udruženjima u kojima se građani mogu međusobno integrisati i kolektivno ostvarivati zajedničke ciljeve (vidi presudu u predmetu *Gorzelik i ostali protiv Poljske* ([*Gorzelik and Others v. Poland*]) [GC], br. 44158/98, st. 92, ECHR 2004-I).

63. U pogledu obeležja ‘demokratskog društva’, Sud pridaje naročiti značaj pluralizmu, toleranciji i slobodoumlju. U tom kontekstu smatra da, premda pojedinačni interesi povremeno moraju biti potčinjeni interesima grupe, demokratija

ne znači jednostavno da stavovi većine moraju uvek da prevagnu; mora se ostvariti ravnoteža kojom se omogućuje pravično i propisno postupanje prema manjinama i izbegavaju sve zloupotrebe dominantnog položaja (vidi presude u predmetima *Jang, Džejms i Vebster protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Young, James and Webster v. the United Kingdom*] od 13. avgusta 1981, Serija A br. 44, stav 63), i *Šasanju i ostali protiv Francuske* [*Chassagnou and Others v. France*] [GC], br. 25088/95 i 28443/95, st. 112, ECHR 1999-III).

64. Sud je u presudi u predmetu *Informativno društvo Lentija i ostali protiv Austrije* ([*Informationsverein Lentia and Others v. Austria*] od 24. novembra 1993, st. 38, Serija A br. 276) Državu opisao kao osnovnog garanta načela pluralizma. Stvarno i delotvorno poštovanje slobode udruživanja i okupljanja se ne može svesti na puku obavezu Države da se ne meša; čisto negativna koncepcija ne bi bila u skladu niti sa ciljem člana 11 niti sa ciljem Konvencije uopšte. Stoga mogu postojati pozitivne obaveze u cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja ovih sloboda (vidi presude u predmetima *Vilson i Nacionalna unija novinara i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Wilson and the National Union of Journalists and Others v. the United Kingdom*] br. 30668/96, 30671/96 i 30678/96, st. 41, ECHR 2002-V), i *Uranio Tokso protiv Grčke* [*Ouranio Toxo v. Greece*] br. 74989/01, st. 37, ECHR 2005-X). Ova obaveza je od posebnog značaja za osobe koje imaju nepopularne stavove ili pripadaju manjinama, jer one lakše mogu postati žrtve“.

71. Osvrnuvši se na okolnosti ovog predmeta, Sud zapaža da je Država iznela dva razloga za zabranu skupova koje je organizovao podnosilac predstavke.

72. Njen prvi argument, po osnovu kojeg su nacionalne vlasti zabranile skupove, odnosio se na brigu za bezbednost učesnika i sprečavanje nereda. Tvrdila je da su moskovske vlasti, koje su primile mnogobrojne protestne peticije, shvatile da bi svaki takav skup izazvao velike kontroverze sa raznim grupama koje se protive svakoj demonstraciji kojom se podržavaju ili promovišu interesi lezbejki, gejeva ili drugih seksualnih manjina. Pri tom, sadržaj peticija koje Država citira (vidi stav 62 gore) nije identičan. Neki podnosioci peticija, kao što je Pravoslavna crkva, su jednostavno izrazili svoje protivljenje skupovima i, opšte uzev ideji da ljudi mogu biti homoseksualci i sebe tako određivati. Drugi, kao što je vrhovni muftija, su obavestili vlasti o svojoj nameri da održe protest protiv skupova, dok je poglavar Duhovne uprave Muslimana Njižnjeg Novgoroda pretio nasiljem.

73. Sud je ranije s tim u vezi istakao da sloboda okupljanja na način na koji je zajemčena članom 11 Konvencije štiti demonstracije koje mogu da uznemiravaju ili vređaju osobe koje se protive idejama ili tvrdnjama koje ona želi da promoviše (vidi presudu u predmetu *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske* [*Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*] br. 29221/95 i 29225/95, st. 86, ECHR 2001-IX). Učesnici moraju biti u mogućnosti da održavaju demonstracije bez straha da će biti izloženi fizičkom nasilju od strane svojih protivnika. Stoga Države ugovornice imaju dužnost da preduzimaju razumne i odgovarajuće mere kako bi omogućile mirno održavanje

zakonitih demonstracija (vidi presudu u gore navedenom predmetu *Pokret Lekari za život protiv Austrije*, st. 32 i 34).

74. Sud ne može da prihvati argument Države da ove peticije treba smatrati opštim pokazateljem mogućnosti da bi Marš ponosa ili protesti mogli da izazovu javne neredne. Prva grupa peticija, koje su pozivale na zabranu skupova jer su ih podnosioci smatrali nemoralnim ali nisu pretili trenutnim protivdejstvima na mestima održavanja skupova, nije bila relevantna u pogledu bezbednosti. Te peticije bi mogle biti uzete u obzir samo radi uvođenja ograničenja radi zaštite morala, pitanja kojim se Sud konkretno bavi u nastavku presude.

75. Nasuprot tome, Država je trebalo da, s bezbednosne tačke gledišta, ozbiljno proceni grupu peticija koje su ukazivale na nameru njihovih autora da organizuju protestne akcije na mestima održavanja skupova jer se protive tim skupovima. Sud opšte uzev daje nacionalnim vlastima široku diskreciju u izboru sredstava za omogućavanje održavanja skupova bez uznemiravanja kada postoji ozbiljna opasnost od izbijanja nasilnih kontrademonstracija (vidi presudu u predmetu *Pokret Lekari za život protiv Austrije*, loc. cit). Međutim, samo postojanje opasnosti nije dovoljno za zabranu skupa: vlasti prilikom ocenjivanja moraju izneti konkretne procene mogućeg stepena nereda kako bi mogle oceniti koji su im resursi potrebni kako bi neutralisale opasnost od nasilnih sukoba (vidi presudu u gore navedenom predmetu *Barankevič*, st. 33). U ovom predmetu nije izvršena nikakva preliminarna procena opasnosti koju bi kontrademonstracije mogle izazvati. Kasniji događaji su pokazali da bi se možda okupilo oko stotinu kontrademonstranata, što predstavlja značajan broj, ali ni u kom slučaju nije nesavladiv u gradu veličine Moskve. Sud, štaviše, zapaža da je samo u nekoliko peticija koje je Država citirala izražena odlučnost kontrademonstranata da pribegnu nezakonitim sredstvima. Država nije iznela nikakve podatke o tome da li je ijedan podnosilac peticije pokušao da prijavi kontrademonstracije. Da su to učinili, vlasti bi mogle da uvedu preduzmu mere kojima bi obezbedile da oba skupa proteknu mirno i u skladu sa zakonom i da omoguće obema stranama da ostvare cilj i izraze sopstvene stavove bez međusobnog sukobljavanja. Na moskovskim je vlastima da se obrate potencijalnim kontrademonstrantima - bilo javnim saopštenjem ili u odgovorima na njihove pojedinačne peticije - kako bi ih podsetila da treba da ostanu u granicama zakona kada sprovode bilo kakve protestne akcije.

76. U pogledu izjava koje pozivaju na nasilje i podstiču krivična dela protiv učesnika javnog skupa, kao što su one muslimanskog verskog poglavara iz Njižnjeg Novgoroda, koji je navodno rekao da homoseksualce treba kamenovati do smrti (vidi stav 62 gore), kao i svih izolovanih pretnji nasiljem, vlasti su mogle adekvatno da ih reše gonjenjem odgovornih lica. Međutim, čini se da vlasti u ovom predmetu nisu reagovala na poziv verskog poglavara na nasilje na bilo koji drugi način osim što su zabranile skup koji je on osudio. Oslanjajući se na tako flagrantno nezakonite pozive

kao razloge za zabranu, vlasti su u suštini podržale namere osoba i organizacija koje su jasno i namerno planirale da prekinu mirne demonstracije suprotno zakonu i javnom poretku.

77. U svetlu gore navedenih nalaza, Sud zaključuje da Država nije sprovela adekvatnu procenu opasnosti po bezbednost učesnika skupova i po javni red i mir. Ponavlja da bi društvo bilo lišeno mogućnosti da čuje različite stavove po bilo kom pitanju koje vređa osećanja većinskog dela društva kada bi demonstracije bile zabranjivane svaki put kad postoji mogućnost da na njima izbiju napetosti i uzavreli sukobi između suprotstavljenih grupa (vidi presudu u gore navedenom predmetu *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden*, st. 107). U ovom predmetu, Sud ne može da prihvati tvrdnju Države da je pretnja bila tako velika da je iziskivala primenu tako drastične mere kao što je zabrana skupa u celini, a kamoli ponovne zabrane u periodu od tri godine. Pored toga, iz javnih izjava gradonačelnika Moskve, kao i zapažanja Države sledi da čak i da su bezbednosni rizici igrali bilo kakvu ulogu u odluci vlasti da zabrani skupove, oni su u svakom slučaju bili manje važni od zabrinutosti za javni moral.

78. Sud zapaža da je gradonačelnik Moskve u brojnim prilikama izražavao svoju odlučnost da spreči održavanje gej parada i sličnih skupova, očigledno jer ih je smatrao neprimerenim (vidi stavove 7, 8, 10, 16 i 24 gore). Država je u svojim zapažanjima takođe istakla da bi ovakve skupove trebalo u načelu zabranjivati, jer propaganda koja promoviše homoseksualizam nije u skladu sa verskim načelima i moralnim vrednostima većine i može biti štetna ako je vide deca ili osetljive odrasle osobe.

79. Sud, međutim, zapaža da ovi razlozi po domaćem zakonu ne predstavljaju osnov za zabranu ili drugu vrstu ograničenja javnog skupa. Shodno tome, u postupcima pred domaćim organima nisu izneti nikakvi argumenti koji su bili usredsređeni na bezbednosna pitanja. Sud nije uveren da Država u ovoj fazi može da zameni jedan legitimni cilj zaštićen Konvencijom drugim ciljem, koji domaći organi nikada nisu odmeravali u odnosu na ovaj prvi. Štaviše, Sud smatra da zabrana u svakom slučaju nije bila srazmerna nijednom od dva navodna cilja.

80. Sud ponavlja da se garantije iz člana 11 Konvencije odnose na svako okupljanje osim onog čiji organizatori i učesnici nameravaju da pribegnu nasilju ili da na drugi način osporavaju temelje „demokratskog društva“ (vidi odluke Komisije u predmetima *G. protiv Nemačke* [*G. v. Germany*] br. 13079/87, od 6. marta 1989, Odluke i izveštaji [*Decisions and Reports, (DR)*] 60, str. 256, i *Hrišćani protiv rasizma i fašizma protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Christians against Racism and Fascism v. the United Kingdom*] od 16. jula 1980, *DR* 21, str. 138). Kao što je Sud izjavio u presudi u predmetu *Sergej Kuznjecov protiv Rusije* ([*Sergey Kuznetsov v. Russia*] br. 10877/04, st. 45, od 23. oktobra 2008): „svaka mera kojom se

zadire u slobodu okupljanja ili izražavanja osim u slučaju podstrekavanja na nasilje ili odbacivanja demokratskih načela – koliko se god određeni stavovi ili reči činili šokantnim i neprihvatljivim vlastima – štete demokratiji i često je čak dovode u opasnost“.

81. Sud zatim ponavlja da bi uslovljavanje uživanja prava iz Konvencije nekoj manjinskoj grupi njenim prihvatanjem od strane većine ne bi bilo u skladu sa temeljnim vrednostima Konvencije. Da je to slučaj, prava manjinske grupe na slobodu veroispovesti, izražavanja i okupljanja bila bi tek teoretska, a ne praktična i delotvorna kao što Konvencija nalaže (vidi presudu u predmetu *Artiko protiv Italije* [*Artico v. Italy*], od 13. maja 1980, st. 33, Serija A br. 37, i u gore navedenom predmetu *Barankevič*, st. 31).

82. Nakon pažljivog ispitivanja svih materijala koji su mu dostupni u ovom predmetu, Sud ne zaključuje da bi skupovi koje bi organizovao podnosilac predstavke izazvali tako velike kontroverze kao što Država tvrdi. Kao što je navedeno u prijavama skupova, cilj marševa i protesta bio je da promovišu poštovanje ljudskih prava i sloboda i pozivaju na toleranciju prema seksualnim manjinama. Trebalo je da skupovi budu održani u obliku marša i protesta, na kojima bi učesnici nosili transparente i čitali saopštenja preko razglasnog sistema. Nikada nije sugerisano da bi skup obuhvatao bilo kakav grafički prikaz opscenosti kao što su one prikazane na izložbi u gore navedenom predmetu *Miler i ostali* na koji se pozvala Država. Podnosilac predstavke je tvrdio, a Država nije osporila, da učesnici nisu imali nameru da prikazuju golotinju, da se ponašaju na seksualno provokativan način, ili kritikuju javni moral ili verske stavove. Štaviše, iz komentara gradonačelnika (vidi, naročito, stavove 16 i 24 gore) i zapažanja Države (vidi stav 61 gore) proizlazi da se vlasti nisu protivile ponašanju ili odeći učesnika već samoj činjenici da žele otvoreno da se identifikuju kao gej muškarci ili lezbejke, pojedinačno i kao grupa. Država je priznala da je, po mišljenju vlasti, granica tolerancije homoseksualnog ponašanja bivala prekoračena kada bi takvo ponašanje prešlo iz strogo privatnog domena u javnu sferu (*ibid, in fine*).

83. Kako bi opravdala ovaj pristup, Država je tvrdila da postoji široko polje slobodne procene u kojem ona daje građanska prava ljudima koji se identifikuju kao gej muškarci ili lezbejke i pozvala se na navodno nepostojanje konsenzusa na nivou Evrope po pitanjima vezanim za postupanje prema seksualnim manjinama. Sud ne može da se složi sa tim tumačenjem. Postoji veliki broj presuda koje odražavaju odavno postignut evropski konsenzus po pitanjima kao što je ukidanje krivične odgovornosti za homoseksualne odnose između punoletnih ljudi (vidi presude u gore navedenom predmetu *Dadžen*, u predmetu *Noris protiv Irske* [*Norris v. Ireland*] od 26. oktobra 1988, Serija A br. 142; i u predmetu *Modinos protiv Kipra* [*Modinos v. Cyprus*] od 22. aprila 1993, Serija A, br. 259), mogućnost homoseksualaca da služe vojsku (vidi presudu u predmetu *Smit i Grejdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Smith and Grady v. the United*

Kingdom] br. 33985/96 i 33986/96, ECHR 1999-VI), davanje roditeljskih prava (vidi presudu u predmetu *Salzeiro da Silva Mouta protiv Portugala*, [*Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*] br. 33290/96, ECHR 1999-IX), jednako oporezivanje i pravo nasleđivanja prava zakupa pokojnog partnera (vidi presudu u predmetu *Karner protiv Austrije* [*Karner v. Austria*] br. 40016/98, ECHR 2003-IX); a u skorije vreme presudu u predmetu koji se ticao određivanja identične starosne granice vezane za stupanje u dobrovoljne heteroseksualne i homoseksualne odnose prema krivičnom pravu (vidi predmet *L. i V. protiv Austrije* [*L. and V. v. Austria*] br. 39392/98 i 39829/98, ECHR 2003-I). Istovremeno postoje i pitanja po kojima nije postignut evropski konsenzus, kao što je dozvola istopolnim parovima da usvoje dete (vidi presude u predmetima *Frete protiv Francuske* [*Fretté v. France*] br. 36515/97, ECHR 2002-I, i *E.B. protiv Francuske* [*E.B. v. France*] [GC], br. 43546/02, ECHR 2008-...) i pravo da se venčaju, te je Sud priznao da nacionalne vlasti imaju široko polje slobodne procene u pogledu tih pitanja. To međutim ne oslobađa Sud od obaveze da u svakom pojedinačnom slučaju utvrđuje da li su vlasti proizvoljnim ponašanjem ili na neki drugi način izašle iz okvira svog polja slobodne procene. Zaista, Sud je dosledno zaključivao da polje slobodne procene Države ide ruku pod ruku sa evropskim nadzorom (vidi presudu u predmetu *Hendisajd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Handyside v. the United Kingdom*] od 7. decembra 1976, stav 49, Serija A, br. 24). Pominjanje koncepta „suda četvrte instance“ od strane Države (vidi stav 58 gore) ne može sprečiti Sud da obavlja svoje dužnosti u tom pogledu u skladu sa Konvencijom i utvrđenom sudskom praksom.

84. U svakom slučaju, nepostojanje evropskog konsenzusa po ovim pitanjima nema nikakvog značaja za ovaj predmet jer se davanje suštinskih prava homoseksualnim osobama u osnovi razlikuje od priznanja njihovog prava da se zalažu za ta prava. Ne postoje nikakve nedoumice u vezi sa tim da druge Države članice priznaju prava pojedinaca da se otvoreno identifikuju kao gej, lezbejke ili kao pripadnici nekih drugih seksualnih manjina i da promovišu svoja prava i slobode, naročito putem uživanja svoje slobode mirnog okupljanja. Kao što je Država s pravom istakla, demonstracije slične onima koje su u ovom predmetu zabranjene su uobičajene u većini evropskih zemalja. Takođe вреди pomenuti da su u predmetu *Bončkovski i ostali* upravo nacionalne vlasti priznale nezakonitost prvobitne zabrane sličnih marševa kada je apelacioni sud ukinuo tu zabranu (vidi gore, stav 22).

85. Sud stoga ne može da prihvati tvrdnju Države o širokom polju slobodne procene u ovom predmetu. On ponavlja da svaka odluka koja ograničava ostvarenje slobode okupljanja mora biti zasnovana na prihvatljivoj proceni relevantnih činjenica (vidi, među drugim relevantnim dokumentima, presudu u gore navedenom predmetu *Hrišćansko-demokratska narodna stranka*, st. 70). Jedinu faktori koje su moskovske

vlasti uzele u obzir bili su javno protivljenje skupu i vlastiti stavovi državnih zvaničnika o moralu.

86. Gradonačelnik Moskve, čije je izjave u suštini Država potvrdila u svojim zapažanjima, smatrao je da je neophodno da se svaki pomen homoseksualizma ograniči na privatnu sferu i da gej muškarci i lezbejke budu prisiljeni da ne izlaze pred oči javnosti, čime je implicirao da homoseksualizam predstavlja posledicu svesnog i anti-socijalnog izbora. Oni, međutim, nisu bili u stanju da opravdaju takvo isključivanje. Sud nema na raspolaganju nikakve naučne dokaze ni sociološke podatke koji ukazuju na to da sam pomen homoseksualizma ili otvorena javna rasprava o društvenom statusu seksualnih manjina negativno utiče na decu i „osetljive odrasle osobe“. Naprotiv, jedno društvo može da se bavi tako složenim pitanjima kao što je ovo postavljeno u ovom predmetu samo kroz pravičnu i javnu raspravu. Takva bi rasprava, potkrepljena akademskim istraživanjima, doprinela društvenoj koheziji jer bi obezbedila da se čuje glas predstavnika svih stavova, uključujući pojedince u pitanju. Takođe bi razjasnila neka pitanja koja često izazivaju konfuziju, na primer to da li čovek može da bude vaspitan ili podstaknut da postane ili prestane da bude homoseksualac ili da li može svojevolejno da postane ili prestane da bude homoseksualac. Podnosilac predstavke je upravo pokušavao da pokrene tu vrstu rasprave i ona nije mogla biti zamenjena površnim stavovima neupućenih zvaničnika koje su oni smatrali popularnim. Sud u okolnostima ovog predmeta ne može da ne zaključi da odluke vlasti da zabrane skupove u pitanju nisu bile zasnovane na prihvatljivoj proceni relevantnih činjenica.

87. Gore navedeni razlozi su dovoljni da bi Sud mogao da zaključi da zabrana skupova koje je podnosilac predstavke organizovao nije zadovoljavala goruću društvenu potrebu i stoga nije bila neophodna u demokratskom društvu.

88. Shodno tome, došlo je do povrede člana 11 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 13 KONVENCIJE

89. Podnosilac predstavke se žalio na povredu člana 13 Konvencije u vezi sa članom 11 Konvencije, tvrdeći da nije imao delotvoran pravni lek protiv navodne povrede njegove slobode okupljanja. Naročito je tvrdio da nije imao na raspolaganju nijedan postupak koji bi mu omogućio da dobije konačnu odluku pre planiranog datuma održavanja demonstracija. Prema članu 13 Konvencije:

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira na to da li su povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.“

90. Država je osporila ove navode i tvrdila da je podnosilac predstavke imao mogućnost da pokreće sudske postupke i da ju je iskoristio.

A. Prihvatljivost

91. Sud primećuje da ovaj deo predstavke nije očigledno neosnovan u smislu člana 35, stav 3(a) Konvencije. Sud takođe primećuje da ona nije neprihvatljiva ni po jednom drugom osnovu. Ona stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Meritum

1. *Podnesci stranaka*

(a) Država

92. Država je prvo ukazala na to da se postupci odobravanja marševa i protesta razlikuju i tvrdila da je podnosilac predstavke u odvojenim postupcima osporavao zabranu obe vrste skupova. Sudovi su razmatrali njegove žalbe i odbijali ih u obrazloženim odlukama. Svi sudski postupci su bili ekspeditivni, i u svakom slučaju, okončani u rokovima utvrđenim zakonom.

93. Država je takođe istakla da podnosilac predstavke nije uvek preduzimao procesne korake čim je mogao. Konkretno, prošlo je mesec i po dana dok nije podneo žalbu na presudu od 26. maja 2006, nakon što mu je sud odobrio produženje roka po isteku zakonskog roka od deset dana. Takođe, žalbu na presudu od 22. avgusta 2006. je podneo dva meseca i deset dana od dana izricanja te presude, i ovog puta nakon što mu je sud odobrio produženje roka.

(b) Podnosilac predstavke

94. Podnosilac predstavke je tvrdio da sudski postupci koje je pokrenuo kako bi osporavao zabrane ne predstavljaju delotvoran pravni lek jer opšti rokovi utvrđeni zakonom ne omogućavaju donošenje konačne odluke pre planiranog datuma održavanja spornog skupa. Pozvao se na rokove za prijavljivanje skupova u članu 7, stav 1 Zakona o okupljanju, tj. najranije petnaest a najkasnije deset dana pre dana održavanja skupa. Prema članu 257, stav 1 Zakona o građanskom postupku i odredbama tog Zakona u vezi sa pravosnažnošću presuda, tvrdio je da bi svaka odluka u ovom slučaju – kako prvostepena presuda tako i odluka o žalbi – postala pravosnažna tek nakon planiranog datuma skupa.. Zato bi sudsko poništavanje zabrane održavanja skupova u svakom slučaju bilo zakasnelo a samim time i uzaludno.

95. Takođe je osporio tvrdnju Države da je bez razloga odlagao podnošenje žalbe na prvostepene presude. Tvrdio je da je podnosio žalbe čim bi mu bio uručen opravak presude. Štaviše, tvrdio je da bi žalbeni

postupak u svakom slučaju bio sproveden tek nakon planiranog datuma skupa. Na primer, prvostepeni sud je 26. maja 2006. zabranio održavanje skupa zakazanog za 27. maj 2006, samo jedan dan pre skupa. Nije bilo moguće da sud razmatra njegovu žalbu na prvostepenu presudu istog dana kako bi skup bio održan čak i da je konačna odluka išla njemu u prilog. Prijave protesta koje je podnosio imale su sličnu sudbinu. I prijave koje je podnosio 2007. i 2008. su isto tako odbijene u konačnoj instanci dugo vremena nakon planiranih datuma održavanja skupova. Podnosilac predstavke je pored toga tvrdio da nije postojala mogućnost da dobije konačnu odluku pre planiranog datuma održavanja skupa o kojem je reč čak i da je on bio odobren prvostepenom presudom. Prvostepena presuda na koju nije podneta žalba stupa na snagu deset dana nakon izricanja. Zbog ovog roka organizatori skupa, čak i ako ulože maksimum napora i planiraju dovoljno unapred, ne mogu da dobiju konačnu odluku pre zakazanog datuma skupa, jer ni upravni organi ni sudovi ne moraju da okončaju postupak pre tog datuma.

96. Podnosilac predstavke je ponovio da je datum održavanja skupova o kojima je reč namerno izabran zbog svog simboličnog značaja, jer taj dan predstavlja godišnjicu ukidanja krivične odgovornosti za homoseksualna dela u Rusiji. Stoga je bilo od suštinske važnosti da demonstracije, pod uslovom da su dozvoljene, budu održane tog dana.

2. Ocena Suda

97. Sud ponavlja da član 13 nalaže postojanje domaćeg pravnog leka koji omogućava nadležnom nacionalnom organu kako da razmatra suštinu relevantne pritužbe o kršenju Konvencije tako i da pruži odgovarajuće zadovoljenje, iako Države ugovornice imaju određeni stepen diskrecije u pogledu načina na koji ispunjavaju svoje obaveze iz ove odredbe (vidi, među mnogim drugim relevantnim materijalima, presudu u predmetu *Čahal protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Chahal v. the United Kingdom*] od 15. novembra 1996, st. 145, *Izveštaji o presudama i odlukama* [*Reports of Judgments and Decisions*] 1996-V). Sud je u ovom predmetu zaključio da su prava zajemčena članom 11 podnosioca predstavke prekršena (vidi stav 88 gore). On je stoga izneo dokazivu tvrdnju u smislu sudske prakse Suda i shodno tome je imao pravo na pravni lek koji zadovoljava zahteve člana 13.

98. Sud ponavlja da, uzimajući u obzir da je odabrani datum održavanja javnih skupova od ključnog značaja za organizatore i učesnike, a pod uslovom da su organizatori blagovremeno prijavili skup nadležnim organima, pojam delotvornog pravnog leka podrazumeva mogućnost dobijanja odluke vezane za odobrenje skupa pre vremena kad on treba da bude održan (vidi gore naveden predmet *Bončkovski i ostali*, stav 81). Stoga je za delotvorno uživanje slobode okupljanja značajno da važeći zakoni predviđaju razumne rokove u kojima vlasti Države treba da postupaju kada donose relevantne odluke (*ibid*, stav 83).

99. Sud zapaža da su u važećim zakonima u ovom slučaju bili utvrđeni rokovi u kojima podnosilac predstavke treba da prijavljuje skupove. Nasuprot tome, nisu postojali nikakvi zakonski rokovi prema kojima su vlasti bile obavezne da donose konačne odluke pre planiranog datuma održavanja marša ili protesta. Sud stoga nije uveren da je pravni lek koji je u ovom predmetu bio na raspolaganju podnosiocu predstavke, a koji je bio *post hoc* karaktera, mogao da mu obezbedi odgovarajuće zadovoljenje u vezi sa navodnim povredama Konvencije.

100. Shodno tome, Sud zaključuje da je podnosilac predstavke bio lišen delotvornog domaćeg pravnog leka u pogledu njegove pritužbe o kršenju njegove slobode okupljanja. Sud stoga zaključuje da je došlo do povrede člana 13 u vezi sa članom 11 Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 14 KONVENCIJE

101. Podnosilac predstavke se na kraju žalio na diskriminatorni način na koji su moskovske vlasti postupale prema prijavama javnih skupova koje je organizovao. On se pozvao na član 14 u vezi sa članom 11 Konvencije i tvrdio da je bio izložen diskriminaciji po osnovu svoje seksualne orijentacije i seksualne orijentacije drugih učesnika. Prema članu 14 Konvencije:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, rođenje ili drugi status.“

102. Država se nije složila sa ovim navodima i tvrdila je da zabrana nikada nije imala za cilj da diskriminiše podnosioca predstavke.

A. Prihvatljivost

103. Sud primećuje da ovaj deo predstavke nije očigledno neosnovan u smislu člana 35, stav 3(a) Konvencije. Sud takođe primećuje da ona nije neprihvatljiva ni po jednom drugom osnovu. Ona stoga mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Meritum

1. Podnesci stranaka

104. Država je porekla da je zabrana u ovom predmetu bila diskriminatornog karaktera. Izjavila je da vlasti priznaju postojanje seksualnih manjina, kao i neophodnost toga da obezbede da one ne budu izložene diskriminaciji. Međutim, ograničenje ostvarivanja njihovih prava

bilo je neophodno s obzirom na njihove neprijateljske odnose sa verskim grupama.

105. Podnosilac predstavke je, pak, tvrdio da je zabrana skupova bila diskriminatorna. Uprkos nepostojanju eksplicitnog pominjanja seksualne orijentacije kao osnova za zabranu, jasno je da je zvanično protivljenje moralnim stavovima učesnika predstavljalo osnovni razlog za zabranu. Vlasti su se naročito oslanjale na protivljenje verskih i ostalih grupa održavanju ovih skupova. Pored toga, gradonačelnik Moskve je dao jedan broj diskriminatornih izjava i postojala je jasna veza između njegovih izjava i zabrane.

2. Ocena Suda

106. Sud je u više navrata zaključivao da član 14 nema samostalnu primenu i da je primenjiv samo u odnosu na prava zajemčena Konvencijom. Ova odredba dopunjuje ostale materijalne odredbe Konvencije i Protokola uz nju. Ona ne postoji samostalno jer je primenjiva samo u vezi sa „uživanjem prava i sloboda“ koje te odredbe garantuju. Premda primena člana 14 ne pretpostavlja povredu tih odredbi – i u toj meri on jeste samostalan – on ne može da se primenjuje izuzev kada činjenice o kojima je reč potpadaju pod domašaj jedne ili više tih odredbi (vidi, među drugim merodavnim materijalima, presude u predmetima *Van Ralte protiv Holandije* [*Van Raalte v. Netherlands*] od 21. februara 1997, st 33, *Izveštaji* 1997-I, i *Gajgusuz protiv Austrije* [*Gaygusuz v. Austria*] od 16. septembra 1996, st. 36, *Izveštaji* 1996-IV).

107. Obe strane se slažu da činjenice ovog predmeta potpadaju pod polje primene člana 11 Konvencije. Stoga je član 14 primenjiv na okolnosti ovog predmeta.

108. Sud ponavlja da seksualna orijentacija predstavlja pojam koji potpada pod član 14 (vidi, među ostalim predmetima, *Kozak protiv Poljske* [*Kozak v. Poland*] br. 13102/02, od 2. marta 2010). Pored toga, Sudu moraju da budu predočeni izuzetno ozbiljni razlozi kako bi se opravdala mera na koju se podnosilac predstavke žali kada se različito postupanje o kojem je reč u predmetu tiče ove intimne i osetljive sfere privatnog života pojedinca. Kada je razlika u postupanju zasnovana na polu ili seksualnoj orijentaciji, Država ima usko polje slobodne procene i u takvim situacijama načelo srazmernosti ne iziskuje samo da je odabrana mera adekvatna za ostvarenje željenog cilja, već se mora dokazati i da je bila neophodna u datim okolnostima. Zaista, ako je razlika u postupanju bila zasnovana samo na seksualnoj orijentaciji podnosioca predstavke, to bi po Konvenciji predstavljalo diskriminaciju (*ibid*, stav 92).

109. Gore je utvrđeno da je protivljenje demonstracijama koje su po mišljenju vlasti promovisale homoseksualizam predstavljalo osnovni razlog za zabranu skupova koje je podnosilac predstavke organizovao (vidi stavove 77-78 i 82 gore). Sud pogotovo ne može da prenebregne čvrste lične

stavove koje je gradonačelnik Moskve javno izražavao i neporecivu vezu između tih izjava i zabrane. U svetlu tih nalaza, Sud takođe smatra da je utvrdio da je podnosilac predstavke bio izložen diskriminaciji po osnovu svoje seksualne orijentacije i seksualne orijentacije ostalih učesnika u predloženim skupovima. Takođe smatra da Država nije dala nikakvo opravdanje koje bi dokazalo da je sporno različito postupanje u skladu sa standardima postavljenim Konvencijom.

110. Sud shodno tome smatra da je u ovom predmetu došlo do povrede člana 14 u vezi sa članom 11 Konvencije.

IV. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

111. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Šteta

112. Podnosilac predstavke je zahtevao 40.000 evra (EUR) na ime nematerijalne štete.

113. Država je osporila ovaj zahtev, smatrajući da je preteran i nerazuman. Zatražila je od Suda da dosudi najmanji mogući iznos podnosiocu predstavke ako utvrdi povredu Konvencije u ovom predmetu.

114. Imajući u vidu činjenicu da se ovaj predmet odnosi na zabranu većeg broja demonstracija tri godine za redom, suprotno članovima 11, 13 i 14 Konvencije, Sud na pravičnoj osnovi dosuđuje podnosiocu predstavke 12.000 evra na ime nematerijalne štete.

B. Sudski i ostali troškovi

115. Podnosilac predstavke je takođe zahtevao 18.700 rubalja (oko 483 evra) za naknadu sudskih i ostalih troškova koje je pretrpeo u postupcima pred domaćim sudovima kao i 17.027 evra za naknadu sudskih i ostalih troškova koje je snosio u postupku pred Sudom. Podneo je zahteve po stavkama, račune i prateću dokumentaciju.

116. Država je smatrala da ovaj deo zahteva nije potkrepljen. Istakla je da putni troškovi advokata kako bi prisustvovao ročištima pred domaćim sudovima nemaju veze sa postupkom pred Sudom i stoga ne mogu da budu nadoknađeni. Pored toga je tvrdila da se ovi sudski i ostali troškovi ne mogu smatrati „stvarnim i neophodnim“ s obzirom na to su tri predstavke koje čine ovaj predmet veoma slične i nisu od advokata iziskivale pripremu posebne argumentacije za svaki predmet.

117. Prema praksi Suda, podnosilac predstavke ima pravo na naknadu sudskih i ostalih troškova samo ako dokaže da su stvarni, nužni i razumni u pogledu iznosa. Sud primećuje da se sudski i ostali troškovi odnose na tri uzastopna skupa postupaka i da ih je podnosilac predstavke snosio tokom perioda od tri godine. Podnosioca predstavke je tokom te tri godine zastupao g. Bartenjev, advokat koji ga je zastupao i pred Sudom. Premda su tri predstavke spojene u jedan predmet čime je podnosilac predstavke oslobođen obaveze da podnosi odvojene komentare o zapažanjima Države o njegovim predstavkama, advokat je morao odvojeno da priprema svaku predstavku i prateću dokumentaciju. Iznosi koje je podnosilac predstavke morao da snosi po osnovu troškova pravne pomoći ne deluju preterani a ni nesrazmerni radu koji je obavljen. U ovom predmetu, uzevši u obzir dokumenta u njegovom posedu i gore navedene kriterijume, Sud smatra razumnim da dosudi celokupan iznos koji je podnosilac predstavke zahtevao. On dosuđuje ukupnu naknadu od 17.510 evra kao i iznos svih poreza naplativih podnosiocu predstavke na ovaj iznos.

C. Zatezna kamata

118. Sud smatra da kamata treba da bude zaračunata po stopi jednakoj graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena.

SUD IZ OVIH RAZLOGA JEDNOGLASNO

1. *Proglašava* predstavku prihvatljivom;
2. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 11 Konvencije;
3. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 13 u vezi sa članom 11 Konvencije;
4. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 14 u vezi sa članom 11 Konvencije;
5. *Zaključuje*
 - (a) da je tužena Država dužna da u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti presude u skladu sa članom 44, stav 2 Konvencije podnosiocu predstavke isplati sledeće iznose, preračunate u ruske rublje po kursnoj stopi koja važi na dan isplate:

- (i) 12.000 EUR (dvanaest hiljada evra), kao i iznos svih poreza naplativih podnosiocu predstavke na pomenuti iznos, na ime naknade nematerijalne štete;
- (ii) 17.510 EUR (sedamnaest hiljada pet stotina i deset evra) kao i iznos svih poreza naplativih podnosiocu predstavke na pomenuti iznos, na ime sudskih i ostalih troškova;
- (b) da od isteka gore navedena tri meseca do isplate bude zaračunata zatezna kamata na navedene iznose po stopi jednakoj graničnoj aktivnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uvećanoj za tri procentna poena;

6. *Odbija* ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje

Sačinjeno na engleskom jeziku i prosleđeno pisanim putem 21. oktobra 2010, u skladu sa pravilom 77 st. 2 i 3 Poslovnika Suda.

Andre Vampah
zamenik sekretara odeljenja

Kristos Rozakis
predsednik

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fiducijarni fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int